

5.2. Рангтасвирда чизматасвирнинг роли

Рангтасвир рангшунослик қонунларига асосланиб борлиқни реалистик ифодалайди, акс эттиради. Рангтасвир маҳорати - бу текисликда шаклларни тўлақонли табиий рангларда акс эттиришдир. Бунинг учун рассом ҳавоий перспективани, нисбатни, ҳажмни рангтасвир орқали акс эттиришни пухта эгаллаши керак. Тус, ранг ва рангтасвирни бир-бирига боғлаб, рангтасвир асарида моҳирона фойдаланиш зарур. Чизматасвирсиз фақат бўёқлар орқали буюмнинг шаклини, ҳажмини, макондаги ўрнини акс эттириш мумкин. Аммо манзара ишлашда перспектива қонунларига амал қилиб чизматасвири кўрсатиб берилмаса, рангни аҳамияти ўринсиз бўлади. Баъзан рассомлар «Рангтасвир нима?» деган саволга: «Бу 100% чизматасвир ва 100% рангтасвирнинг ўзаро мужассам боғлиқлигидадир» дейишади¹.

Реалистик рангтасвирда чизматасвирга муҳим ўрин ажратилади ва чизматасвирни эгаллаш реалистик рангтасвир жараёнида асосий шартдир. Олдин чизматасвир ишланиб, кейин ранг берилади. Сўз чизиқли чизматасвирда эмас. Маҳоратли рангтасвирчи олдиндан чизматасвир тайёрламаслиги мумкин. Аммо унинг асарида аниқ чиройли чизматасвир рангтасвир билан чамбарчас боғланиб, яққол тасвир ҳосил қилганини кўрамиз.

Ёш рассомни ўқитишда чизматасвир, рангтасвир, композиция фанлари узвий боғланган бўлиб параллел равишда олиб борилади. Бўлажак рангтасвирчи рассом олдиндан чизматасвир орқали перспектива, буюмларни конструктив шаклини тусли чизматасвири ва нисбатлар тушунчасига эга бўлиши мақсадга мувофиқдир.

Баъзи ёш рассомлар ишларини таҳлил қилганимизда чизматасвирни тўла эгалламасдан ранг (бўёқ)да тасвирлашга киришган бўлиб, масалан, портретда тасвирланувчи ўхшамаганлигини, тус (тон), колорит, ҳавоий

¹ Б.В.Иогансон. ЖИВОПИСЬ.

перспектива каби тушунчалар амалга ошмаганлигини кўрамиз. Нурсоя конунларини, тусли рангтасвирнинг вазифасини билмаган ёш рассом–портретчи шакл тасвирини рангда кўрсата билишни, муҳитдаги жойланишини тасвирлашда катта қийинчиликка дучор бўлиши мумкин.

Рассомчилик мактаблари тажрибаси тарихидан маълумки, ўқитиш–ўрганишнинг биринчи босқичида чизматасвирдан пухта, жиддий тайёрлашга катта эътибор берилади. Шундагина кейинчалик рангтасвир билан шуғулланиш жараёни яхши натижаларга олиб келади.

Европалик рассом Тициан рангтасвирнинг аҳамияти ҳақида шундай деган: «қадди қоматни ранг (бўёқ) гўзал қилмайди, балки яхши чизматасвирдир»². У кексалик даврида ҳам ҳар куни бирон нарсани чизишни канда қилмаган.

Жаҳоннинг буюк рассомлари Микеланжело, Леонардо да Винчи, П.П.Чистяков, И.Е.Репин, А.М.Васнецов, К.П.Брюллов, В.А.Серов, А.Абдуллаев, Р.Ахмедов, Б.Жалолов ва бошқалар чизматасвирга катта аҳамият берганлар.

Тасвирий санъатда рангни чизматасвирдан ажратиб бўлмайди. У ҳар доим рангтасвир билан чамбарчас боғлиқдир. (19 а - расм).

Чизматасвирни ихтисослик даражасида эгаллаш график, меъмор, безакчи, рангтасвирчи, маҳобатчи рассом ва бошқалар учун ўта зарур

19 а –расм. В.Суриков. “Бояр аёл Морозова” картинаси рангтасвири.

² Рисунок и живопись. “ИСКУССТВО”. Москва.1968.

ҳисобланади. Яхши чизматасвирни эгалламаган ҳақиқий кино ёки театр рассомини тасаввур қилиб бўлмайди.

Реалистик чизматасвир асосларини яхши эгалламаган безатувчи, амалиётчи, маҳобатчи ёки педагог-рассом ихтисослигини эгаллаган рассом бўлсаларда картина ишлашни бошласа, чала санъат асарини вужудга келтиради, ёлғон дастгоҳлилик ва безакдорлик хусусиятларини намоён қилади, образлиликка путур етказади.

Ёш рассом рангтасвирга ўтишдан аввал чизматасвирдан эгаллаши лозим бўлган назарий билим ва амалий кўникмаларга эга бўлиши зарур.

Баъзан талабалар тусли чизматасвир эмас, қурилмали рангтасвирни маъқул кўради. Рангтасвирни чизмадан, чизмали қурилмадан бошлашади ва нурсоя, тус муносабатларни берувчи жонли шаклга эриша олмайди. Бундай чизматасвирдан рангтасвирга ўтиш имконини бермайди.

Рангтасвир учун чизилган буюмнинг чизматасвири шартли

19 б –расм. В.Суриков. “Бояр аёл Морозова” картинаси учун ишланган қоралама чизматасвир.

контур чизиқларига эътибор бермаган ҳолда, уни атроф-муҳит билан боғлаб ҳажминини ранг орқали шакллантира бошлаши ва унинг нисбатлари, ашёвийлигини аниқлаши лозим. Ҳомаки чизматасвирдан бошлаб, охириги мўйқалам нуқтасигача рассом ҳар доим чизматасвирни эсдан чиқармасдан шаклни ўрганиб акс эттирмоғи керак. Чизматасвир - бу рангтасвирнинг давоми ҳисобланиб, бир неча марта шаклнинг чизматасвирига қайта-қайта қайтмоғи ва аниқлик киритмоғи лозим. Чизматасвирдаги маҳорат рангтасвирда асар яратишнинг муваффақиятли чиқишини таъминлайди. (19 а. б - расм).

Реализм санъатида бадийий образ яратишининг энг биринчи асоси чизматасвирдир. У одам образини яратишда ва воқеликни таъсвирлашда муҳим. Асарнинг муваффақияти ва композиция орқали фикрлаш, тасаввурни ривожлантириш чизматасвирга боғлиқ. Рассомлар композицияда умумий фикрлаш ҳам чизматасвир орқали дунёга мукаммал бадийий асар яратиб танилади.

Рассом портрет яратар экан, агар реалистик чизматасвирни тўла эгалламаган бўлса, ҳеч қачон тўлақонли етук образ ярата олмайди.

Таянч иборалар: формат, образ, воқеа, муҳит, мавзу, чизматасвир, рангтасвир, перспектива, марказ, картина, композиция, ёруғлик, қомат, картон.

Саволлар:

- 1. Рангтавирда чизматасвир қандай рол ўйнайди?*
- 2. В.Суриковни қандай асарини биласиз?*
- 3. Чизматасвирда нималар ишланган?*
- 4. Чизматасвирни мукаммал эгаллаш нима беради?*
- 5. Рангтасвир асоси нима?*
- 6. Картина эскизида чизматасвир қандай бажарилади?*
- 7. Чизма тасвир рангтасвир билан қандай боғлиқ?*
- 8. Рангтасвирда нималарга эътибор берилади?*